

| herman de vries (2019).
| Foto Joana Schwender.

Een omlijste werkelijkheid

De natuur zoals de kunstenaar haar aantreft

Tekst Marloes de Moor

Het kan niet anders dan dat een kunstenaar die opgeleid is tot bioloog en natuuronderzoeker zich laat inspireren door de natuur. Voor herman de vries gaat het nog een stap verder dan inspiratie: de natuur is zijn materiaal. Deze aanpak, die hem al zo'n vijftig jaar gewoon is, sluit aan bij de huidige maatschappij waarin een groeiend ecologisch bewustzijn merkbaar is.

Als herman de vries (zonder hoofdletters om naar eigen zeggen 'hiërarchieën te vermijden') terugkeert naar zijn geboortestreek rondom Alkmaar voelt hij zich vanzelf weer die kleine jongen. De jongen die rondddwalde in de duinen en op het strand van Petten en Camperduin, die keer op keer met verwondering naar de kaarsrechte streep in de verte keek. 'De horizon hield op, maar toch ook weer niet. Verbazingwekkend vond ik dat. Ik lag graag op mijn buik in de duinen, ademde de lucht in, rook de zee, hoorde de golfslag en werd omringd door meeuwen. Het was mijn eerste natuurervaring.' de vries werd in 1931 in Alkmaar geboren. Zijn ouders brachten hem de liefde voor de natuur bij. 'Ik was veel in de duinen, leerde witte parnassia, zonnedauw en

veenmos kennen. Mijn tien jaar oudere zus nam me vaak mee naar de rand van de stad. Met een boek erbij determineerden we de namen van planten. Ik weet nog wat het eerste plantje was dat ik tegenkwam: de veldbies. Het is altijd mijn lievelingsplantje gebleven.'

Toeval

De natuur heeft onmiskenbaar invloed gehad op zijn ontwikkeling als kunstenaar, al gaat de vries zich pas later volledig toeleggen op kunst. Aanvankelijk werkt hij als plantkundige bij de Plantenziektkundige Dienst in Wageningen. 'Dat was voor mij niet compleet bevredigend. Ik ging veel naar Amsterdam. Daar had ik contact met andere kunstenaars en hield mij naast mijn werk bezig met het maken van kunst.' In eerste instantie waren dat collages van gevonden materiaal: flarden van posters, steentjes, bladeren. de vries gebruikt hiervoor de term 'collages trouvés'. Later schildert hij in grijze en zwarte tonen, de zogeheten 'informele schilderijen'. Door reductie daarvan kwam hij tot geheel witte schilderijen. In 1961 was hij medeoprichter van de Nul-groep, de Nederlandse vertegenwoordiging van ZERO, een Europese kunstenaarsbeweging. Daar legde hij de basis voor zijn verdere carrière. Toch wijdde de vries op dat moment nog niet al zijn

tijd aan de kunst. Hij was in de jaren zestig werkzaam als biologisch onderzoeker aan het Instituut voor Toegepast Biologisch Onderzoek in de Natuur (ITBON). ‘We deden daar onderzoek naar de invloed van voedsel van de dennenspanner op de ontwikkeling van de rups en vlinder. Buiten stond onder een afdak een grote tafel met jampotten met dennentakjes. We zetten die potten bewust door elkaar om een objectief resultaat te krijgen. Omdat ik visueel ingesteld ben, veranderde ik de nummerseries in kleurcodes. Onder mijn handen zag ik ineens een patroon ontstaan: een toevalsreeks van getallen. Dit is het begin van de toevalsperiode, waar ik veertien jaar lang mee doorging. Ik liet alles bepalen door het toeval. Elke keer als ik zoiets deed, was het resultaat weer anders. Zo kwam ik tot meer vorm mét vrijheidsbehoud.’ Deze manier van werken stelde de vries in staat om persoonlijke expressie uit te sluiten.

‘Kansen en verandering zijn basisprincipes in mijn werk’

Op basis van toevalsreeksen van getallen maakte hij verschillende reliëfs. ‘Met mijn vrouw sprak ik die tijd veel over mijn werkwijze. Totdat we ineens lachten en zeiden: “Het beste middel om

de werkelijkheid te laten zien, is de werkelijkheid zelf.” Vanaf dat moment ging ik werken met die werkelijkheid. In de herfst legde ik bladen papier onder een appelboom. Dat resulteerde in het werk *1, 2, 3 uur onder mijn appelboom*, dat te zien is in het Stedelijk Museum Schiedam.’ In de trein naar Frankfurt ontwikkelde de vries een ander begrip dat veel in zijn werk terugkeert: *chance en change*. ‘Vanuit de trein zag ik paarden in de sneeuw, die steeds van positie veranderden. Vlokken smolten op het perron. Dit bracht mij op kansen en verandering. Het is een basisprincipe in mijn werk: chance van de change en change van de chance. Het is een dynamisch gebeuren.’

Ecologisch bewustzijn

Inmiddels is de vries al meer dan zestig jaar kunstenaar. Zijn werk is opgenomen in de collecties van verschillende Nederlandse musea, zoals het Stedelijk Museum Amsterdam, Kröller Müller Museum en Rijksmuseum Twenthe. In 2014 kreeg hij een overzichtstentoonstelling in Stedelijk Museum Schiedam en in 2015 vertegenwoordigde hij Nederland tijdens de Biënnale in Venetië. Deze zomer zal Stedelijk Museum Alkmaar aandacht aan zijn werk besteden. Hoewel de vries in Nederland niet bij een breed publiek bekend is, lijkt daar volgens Patrick van Mil, directeur van Stedelijk Museum Alkmaar, sinds de Biënnale-presentatie in Venetië enige verandering in te zijn gekomen. ‘Hij werd in Duitsland en Frankrijk al langere tijd als een belangrijk kunstenaar erkend - onder andere in het Centre Pompidou in Parijs en de National

Links: herman de vries ‘from earth: tsum valley, nepal’ (2019). Aarde op papier. Collectie Stedelijk Museum Alkmaar, schenking van de kunstenaar. Boven: herman de vries ‘from earth: van den oever tot krommenie’ (2019). 21 aarduitwrijvingen uit Noord-Holland, participatieproject met scholen. Aarde op papier. Collectie Stedelijk Museum Alkmaar.

Leerlingen van OBS Teun de Jager in Schoorl verzamelen 'bodemtype: EZg21' op het land van boerin Backer in Aagtdorp. Foto Erna Faust.

Galerie in Berlijn. Zijn werk krijgt nu ook in andere landen steeds meer aandacht, zoals in Engeland en Spanje,' aldus Van Mil. 'Wat meespeelt, is dat het ecologisch bewustzijn van waaruit de vries al vijftig jaar werkt, de laatste tijd steeds meer in de belangstelling komt. herman de vries ziet dat de relatie tussen mens en natuur steeds meer verstoord raakt, waardoor ook een belangwekkende bron van kennis verloren dreigt te gaan. In zijn werk wil hij deze kennis, van bijvoorbeeld geneeskrachtige en hallucinerende planten en kruiden weer opnieuw tot leven wekken.'

'Ik heb de man die lsd heeft ontwikkeld persoonlijk bedankt'

herman de vries wil de natuur zo veel mogelijk laten zien zoals hij haar aantreft. Op die manier kan hij het onderscheid tussen natuur en cultuur te niet doen. Hij verzamelt bladeren, takken, stenen, beenderen, grassen en dode boomstammen. 'In het bos gevonden "waardeloze" voorwerpen, worden met veel liefde, precisie en gevoel voor compositie gerangschikt,' legt Van Mil uit. 'Door aspecten van de natuur uit te lichten en op een onverwachte manier te rangschikken, maakt de vries ons bewust van de schoonheid en het bijzondere van de natuur'. Een voorbeeld daarvan zijn de aarduitwrijvingen van de vries. Gedurende zijn reizen naar India, Laos, Nepal en Marokko nam hij aarde uit verschillende landschappen mee die hij uitwrijft op papier, zodat de kleur goed zichtbaar wordt. Zo'n 9000 aardemonsters uit de verzameling van de vries zijn opgenomen in de collectie van het Musée Gassendi in Digne-les-Bains. Ze worden permanent tentoongesteld als *le musée des terres*, de vries vult de verzameling nog steeds aan met nieuwe aarde.

Waarnemingen

In 1970 verhuisde de vries naar het Beierse dorp Eschenau bij het Steigerwald. 'Ik wilde weg uit de kunstenaarsscene in Nederland,' geeft de kunstenaar toe, 'zodat ik in alle rust mijn werk kon doen. Vrij zijn zonder invloed van anderen. Eschenau is een klein dorp met 180 inwoners. Niemand bemoeit zich er met kunst.' de vries was meteen gegrepen door het natuurgebied, dat later veel invloed op zijn werk zou hebben. 'Hier zijn loofbossen waarin je 10 tot 12 kilometer kunt lopen en niets anders dan bomen ziet.'

In het bos vindt hij van alles wat te gebruiken is in zijn werk. Vroeger wandelde hij er dagelijks ruim tien kilometer. 'Nu ben ik oud geworden en is dat teruggebracht tot anderhalve kilometer, maar ik

wandel nog steeds met dezelfde nieuwsgierigheid. Elke dag is er iets veranderd. Het groen in het voorjaar is steeds weer anders. Om die waarnemingen te doen, is een bewuste, open manier van kijken nodig.'

Het gebruik van lsd droeg eind jaren zestig bij aan die andere manier van kijken. 'Het heeft iets in mijn leven veranderd. Ik had jongere vrienden die lsd gebruikten en besloot hun voorbeeld te volgen. Ik ben altijd een zware astmaticus geweest, maar nadat ik twee keer lsd gebruikte, is de astma verdwenen en nooit meer teruggekeerd. Tijdens die lsd-ervaring zag ik een weg tussen Alkmaar en Oudorp voor me, een veelvoud van prachtige kleuren. Dit opende mijn ogen. Het leerde mij op een andere manier waar te nemen, maakte me vrij van oude programmeringen. Ik heb Albert Hofman, de man die lsd heeft ontwikkeld, daar later nog persoonlijk voor bedankt.'

Geboortegrond

Hoewel de vries het grootste deel van zijn leven in Eschenau woont, koestert hij nog altijd warme gevoelens voor zijn geboortestreek. De natuur in de omgeving van Alkmaar droeg bij aan zijn ontwikkeling als kunstenaar. Stedelijk Museum Alkmaar gaf hem daarom de opdracht een kunstwerk te maken waarbij hij terugkeert naar zijn geboortegrond.

Scholieren van 21 klassen van basisscholen uit Noord-Holland verzamelden aarde voor de vries. Daarmee maakte hij zijn aarduitwrijvingen. Hij koos zelf de plekken uit, met bodemsoorten en plaatsen waar hij dierbare herinneringen aan heeft. Stedelijk Museum Alkmaar neemt deze aarduitwrijvingen op in de collectie. de vries maakte daarnaast nog twee nieuwe installaties die geïnspireerd zijn op zijn geboortestreek. Ook zijn bruiklenen uit Nederlandse collecties te zien. Het is de eerste keer dat het werk van herman de vries wordt getoond in de omgeving van zijn herkomst. Van Mil: 'Stedelijk Museum Alkmaar wijdt al langere tijd tentoonstellingen aan belangrijke kunstenaars die met de regio verbonden zijn, maar dan vooral uit de 16de, 17de en vroege 20ste eeuw. We verbreden onze aandacht nu naar moderne meesters die op een of andere manier met Alkmaar zijn verbonden. 'Goed,' vindt de vries dat. 'Veel van mijn werk is in Holland terechtgekomen via verzamelingen en privaten. Het is mooi het nu bijeen te kunnen laten zien.'

Stedelijk Museum Alkmaar
Canadaplein 1
1811 KE Alkmaar
+31 (0)72 548 97 89
www.stedelijkmuseumalkmaar.nl

Geopend van dinsdag t/m zondag, van 11.00-17.00 uur. De tentoonstelling *herman de vries*. *Voor jullie voeten* is te zien t/m 1 september.